

TÓTH GÁBOR

Őszi gondolatok bécsi klasszikusokról

A zenész, ha ráadásul előadóművész is, talán az egyik legszerencsésebb emberféle a világon, hiszen a földkerekség legnagyobb szerűbb, szabad kézzel megfoghatatlan, szabad szemmel láthatatlan, de mindenkor lelket melengető kincseshányójából, a széles és végeláthatatlan zeneirodalomból válogathat kedvére időről időre.

De a zenész, mint minden előadóművész, lehet a legszerencsétlenebb is, mert élete és pályája során szinte mindig arra kényszerül, hogy megadott időben, megadott darabot, tettségétől-nemtetszésétől, jó vagy rossz hangulatától, lelki, egészségi, fizikai állapotától függetlenül a lehető legjobban, legőszintebben tolmácsoljon a fülelő közönségnek. Ám ha rosszkor, rossz passzban nyúl valamihez, könnyen előfordulhat, hogy a halhatatlan zeneszerzőseniből hallhatatlan vagy inkább hallgathatatlan komponista válik. Ennek a levét mindig az előadó issza meg, akkor is, ha egy intézmény műsorpolitikája áll a hiba mögött, mert ugyebár semmilyen szakmában nem mindegy, hogy kire mikor mit és mennyit bízunk rá.

Mint minden valamirevaló zenészcsapat, amelyben sokféle muzsikuskis csapat együttl a művészi mondanivalót, a Nagyváradi Állami Filharmónia szimfonikus zenekara és műsortervezői is remélhetőleg jól tudják és érzik ezt a felelősséget, hiszen hétről hétre, évi átlag negyven (!) nagykoncerten kell bizonyítaniuk a közönségnek, minden egyes alkalommal újabb repertoárral, hogy értik és szeretik mindazt, amit elterveztek és megszólaltatnak. Nem könnyű szakma...

Szerencsére a háttérben mindig van a művek színes és változatos palettájának évi összeállítását szorgalmazó csapat. Gondolhatnánk. Viszont az elmúlt évadbeli műsorokat

TÓTH GÁBOR (1979, Nagyváradi) a Kolozvári Zeneakadémián diplomázott 2004-ben, hét évig volt a Nagyváradi Állami Filharmónia művészeti titkára, öt éven át a Reggeli Újság külső munkatársa, zenei tudósítója, majd egy évig belső munkatársa.

tekintve könnyen észrevehető, hogy a mérleg nyelve – egyfajta populáris nemzetközi trendet követve – néha diszkréten, olykor látványosabban átbillent a harsányabb, urambocsa kommerszebb repertoár irányába is. Finoman mondjuk ezt csak úgy, hogy a filharmónia néhány éve egyre inkább nyitni próbál egy népesebbnek vélt célközönség felé. Jó trend, viszont nem szabad elfeledkeznünk soha azokról a klasszikusokról sem, akik a mai zenekari játék alapjait megteremtették. Ez nemcsak a közönségnevelés, de a zenekari gyakorlat szempontjából is elengedhetetlen.

Ilyen értelemben valódi felüdülésnek ígérkezett a váradi filharmónia idei évadot kezdő néhány koncertje, mely

szinte hétről hétre egy-egy Mozart, Beethoven, illetve egyetlen Joseph Haydn bécsi klasszikus falatot is kínált.

Kíváncsiságból visszatekintve az elmúlt évadokra, az eltelt tíz évben 18-szor volt műsoron Mozart-szimfónia (ennek több mint a fele a 39. illetve a 41. szimfóniák ismétlésében merült ki), ez évadonként alig két Mozart-szimfóniát jelent (a 40 rendelkezésre álló koncerten). Tisztelettel adózunk ugyanakkor az előtt, hogy az előző évadban történetesen a *Rekviem*, a *c-moll mise*, illetve *A varázsfuvola* is előadásra került, nem kis erőfeszítéssel. Persze a jó az, ha az erőfeszítés az előadásokban nem hallatszik. Tény, hogy a mindig népszerű, de sajnos – például a fiatal japán vendégeket gyakoroltató tavaszi fesztiválokon – nem mindig jól előadott Mozart-versenyművek is többnyire műsoron forognak.

Beethovennél már jobb a helyzet, valamivel több mint harmincszor hallhattuk szimfóniáit az elmúlt tíz évben, ez átlag hármát jelent egy évad 40 koncertjén. A listavezető, tíz év alatt hat előadással, a szellős és dinamikus *VII. A-dúr szimfónia*, amit valamikor még a gőgös Wagner is harsányan „a tánc apoteózisa”-ként dicsért, nem mintha ez a nagyszerű mű más dicséretére szorulna.

Joseph Haydn esetében a legsiralmasabb a helyzet, főleg egy olyan városban, ahol a szerző öccsével, Michael Haydn 1760-as évekbeli renoméjával veregetjük folyvást a mellünket, akár a fociban az egykori aranycsapattal. Az egyetlen professzionális megyei komolyzenei intézmény színpadán Joseph Haydn-műből az elmúlt tíz esztendőben alig másfél tucat hangzott el, ebből sérült favágókézen is megszámlálható versenymű, öt londoni szimfónia (szintén némi ismétléssel) és alkalmanként szerencsére a két nagy oratórium is, melyeknek érthetően nagyobb az apparátusuk, így költségigényük is.

Érdekes még, hogy az egyik közelmúltbeli, két Haydn-művet is kínáló koncert karmestere, Valentin Doni történetesen épp moldovai volt, egy másik Haydn-dirigens, Theo Wolters holland, egy megint másik nagyszerű zenész, Tiberiu Soare pedig a bukaresti opera karmestere. Úgy tűnik, a Váradra távolról érkezők jobban értékelik az egykor Eszterházában tevékenykedett Joseph Haydn hagyatékát, mint mi.

Azért a szimfonikus műsorpolitika felelősségét mégsem ártana mérlegelni, nemcsak a hagyományok, de a dinamikusan változó közönség nevése, illetve maguk a zenészek klasszikus szakmai gyakorlatának szempontjából is. A tiszta bécsi klasszikus repertoár kockázata sajnos az, hogy bizony abból minden kihallatszik, annak a számára is, aki egyáltalán nem ért a zenéhez. Itt nem lehet olyan lazán zajongani, mint a vastag nagyromantikus vagy posztromantikus repertoár futamainak ömlengéseiben és a hollywoodi filmzenékben, de nem lehet összevissza sunyizni sem, mint az addig sosem hallott kortárs darabok úgynevezett ösbe-mutatóin. Ráadásul a karmesterek is szeretnek mindig nagyot alakítani egy-egy koncert fináléjában, így tehát nem könnyű sok vendég dirigent rábeszélni (a torkán szó szerint lenyomni mondjuk Haydnt), hogy bécsi klasszikus hangzásbeli kockázatot vállaljon. Tisztelet néhány, köztük fentebb is említett kivételnek.

Kicsit szemezgetve a filharmónia őszi évadindításából, szinte boldogság volt újra látni a plakátokon a három nagy bécsi klasszikus nevét. Érdekes is néhány különlegességet sorra venni a szeptember és október folyamán elhangzottakból.

Szerencsére feledhető volt a szeptember derekán történt évadkezdés, amikor Gabriel Croitoru bukaresti hegedűművész, aki a váradi filharmónia régi barátja és a helyi közönség rajongásának sok évtizede középpontja, nemcsak Saint-Saëns népszerű

3. *hegedűversenyét*, de a hallgatóság bizalmát is eljátszotta Enescu egykori Guarneri hegedűjén. Csúszkálások és kottából olvasgatás közepette inkább csak a rutin tartotta egyben szólamát. Ennek egyszerű oka egy rossz egyeztetés, hiszen Croitoru másnap a Rádiózenekarok Nemzetközi Fesztiválján az inkább hongkongi, mint kínai Sencseni Rádiózenekarral szólózott Bukarestben, így oda sietett a csütörtöki váradi beugrásról. Ezek után eldönthetjük, érdemes-e dühöngeni itt a periférián, vagy egyszerűen belátjuk, nem vagyunk a világ közepe... Azért az is hihetetlen, hogy a közönség Váradon szinte mindennek egyformán lelkesen tapsol.

Bár Croitoru ezúttal nem érdemelne több szót, a hegedűjéről érdemes tudni, hogy éppen akkoriban koncertezett ezzel a hangszerrel George Enescu, amikor 1927-ben Nagyváradon mutatta be először *III. hegedűszonátáját*. Akár az is elképzelhető, hogy ezen a hegedűn tette.

A második szeptemberi koncerten mindjárt két Mozart-művet is hallhattunk, az *Idomeneo* nyitányát, amit ritkábban játszanak népszerű társainál, például a *Don Giovanninál* vagy a *Figaro házasságánál*. Remek volt, precíz, és végre egy olyan rég hallott mozarti egyensúlyt hozott vissza a fülekbe, amiért érdemes koncertre járni.

Két ismerős szólólista következett ezután. Nagy Kálmán koncertmester és Máté Győző, a budapesti Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának szólóbrácsása kiváló és természetes egymásra találásban játszotta a Mozart *Esz-dúr szimfonia concertante* szólóit. Íme egy újabb ritkán hallható klasszikus műfaj, amit a 18. században a sokat utazó Mozart az olasz concerto és a mannheimi műfaj megismerésével csiszolt tökélyre.

Máté Győző hangszeréről is érdemes néhány szót ejteni, az 1614-es Zanetto Amati-féle brácsa ugyanis 142 esztendővel idősebb magánál Mozartnál is.

A koncert egyébként egy feledhetően előadott, érdekes módon épp az érzékeny ívű lassú tételben szertelötyögtetett Csajkovszkij *IV. szimfóniával* zárult.

Eljött az évad harmadik csütörtöki koncertje is október elején, és már megint két Mozart-mű szerepelt a plakáton.

Ezúttal Horváth László Kolozsvárról elszármazott karmester és György Róbert, a Kolozsvári Filharmónia nagybőgő-szólamvezetője volt a ludas a műsorválasztásban. Mozart egy szuszra (tehát tételközök nélkül) előadandó *23. D-dúr szimfóniája* volt a pezsgő lendületű nyitány. „Régi motoros” zenészek közül többen is megerősítették, hogy Nagyváradon ezt a szimfóniát eddig még nem játszották, nem hallották. Alátámasztani látszik ezt az is, hogy magam sem emlékszem arra, hogy a nagyváradi filharmónia kottatárában meglelt volna valaha ennek a műnek a zenekari anyaga.

Az igazi meglepetés csak ezután következett. György Róbert, aki vállalva a kockázatot, hogy könnyen a zenebohóc csapdájába is eshet, egy-maga énekelte és nagybőgőzte egyszerre a zeneirodalom két ritkaságát, a normál körülmények között külön basszushangra, külön nagybőgőre és zenekarra írott Mozart *Per questa bella mano* (K. 612), illetve Johann Matthias Sperger *Selene, del tuo fuoco non mi parlar* című koncertáriákat. A darabok ily módon abszolút premierként hangzottak el februárban a kolozsvári filharmonikusokkal, és ennek nagy visszhangja is volt az internetes sajtóban is. Váradon tehát ezt is bemutatóként jegyezhetjük, akárcsak a *23. szimfóniát*.

Az előadásmód sajnos nem volt elég meggyőző, mivel eleve fárasztó tor-nagyakorlat úgy levegőhöz jutni az énekléshez, hogy közben a bőgőszékről rekeszizmot leszorítva játssza az

előadó a virtuóz futamokat. De azért a kollégák és a közönség is érezte, hogy itt valami különleges történt, és ennek megfelelően is értékelte ezt az egyedi ötletet és a produkcióba belefektetett megszámlálhatatlan órás, több hónapi gyakorlást és kitartást. Csak zárójelben, a Mozart-kortárs Sperger darabjának jóval soványabb zenei világa, sok unisonója látványosan elmaradt a mozarti ötletességtől és fantáziadús írásmódtól.

Szintén dicséretes az ötlet, hogy ráadásként György Róbert saját bőgőátiratban szólaltatta meg Mozart *D-dúr hegedűversenyéből* a lassú tételt, ám itt is a gondolat volt nagyszerűbb, mint a hangzó végeredmény, hiszen a mély szólóregisztert túlságosan eltakarták a zenekari szólamok.

Végezetül újabb „bécsi szelet” csaptak a zenészek, Beethoven lendületes *VIII. szimfóniájában*. A nagy dinamikai Beethoven-kontrasztokat inkább olaszos lendület hatotta át, mint németes precizitás. Előbbi talán azért, mert a világot járt Horváth László számos más itáliai zenei központ mellett Firenzében szerezte zenekarvezetési gyakorlatának jelentős részét (Orchestra del Maggio Musicale Fiorentino), a pontatlanságok meg egyszerűen annak tudhatók be, hogy ez a zenekar bizony régen vett kézbe Beethoven-szimfóniát, és a

sebes tempók meg a harsány kontrasztok alatt sok minden mellécsuszszant. Horváth ezt hallva sem volt hajlandó engedni a darab feszességéből és a karmesteri koncepcióból.

Október 20-án Dana Borşan bukaresti zongoraművész – aki az 1980-as évtizedben a nagyváradi filharmónia szólistája volt – játszotta még Mozart *9., Esz-dúr zongoraversenyét*, nem túl meggyőzően. Borşan egyébiránt tíz évvel ezelőtt jelentette meg azt a lemezsorozatot a Bukaresti Rádió kiadójának gondozásában, melyen Mozart összes zongoraversenyét előadja.

Ezúton is tiszteletünket tolmácsoljuk Josef Suilen holland karmesternek, aki Joseph Haydn *88. szimfóniájával* zárta az említett hangversenyt. Úgy látszik, más hollandok is szeretik Haydnt, szeressük jobban mi is.